

С Т А Н О В И Щ Е

От проф. д-р Евдокия Боянова Борисова,
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“
Факултет по хуманитарни науки
Катедра по журналистика и масови комуникации,

за дисертационен труд на тема „Митът Яворов и списание „Златорог“,
представен от Марияна Николова Папазова,
за присъждане на ОНС „доктор“
в Област на висше образование – 2. Хуманитарни науки
Професионално направление – 2.1 Филология
Специалност – История на българската литература (Съвременна българска
литература)
Научен ръководител: доц. д-р Роман Хаджикосев

1. Кратки биографични данни

Марияна Папазова е родена на 27 май 1976 г. Възпитаничка е на Югозападния университет, където завършва през 2000 г. магистърска степен по Българска филология. Работи като учителка по Български език и литература. Има допълнителни специализации в Софийския университет, а компетентностите ѝ са в областта на методиката на преподаване на български език и литература и интерактивното образование. Докторантка е на ЮЗУ „Неофит Рилски“.

2. Общо описание на представените материали

Кандидатката Марияна Николова Папазова участва в конкурса с дисертационен труд на тема: „Митът Яворов и списание „Златорог“. Тя е представила и 4 статии и доклади, от които 1 в сборник с международно участие и 1 под печат. Това е оптимален брой активности за подобен конкурс.

3. Обща оценка на представените материали

Научните интереси на докторантката Папазова са в областта на литературната история и критика. В настоящата дисертация тя се устремява към една толкова опасна, пълна с рифове и подводни течения, прекомерно изследвана тема, каквато е Митът Яворов. Но мисля, че задачата тук е значимото навлизане в още по-сложния мит Владимир Василев. Подобна дисертационна теза рискува да се конкурира с обилието

от изследвания, които излязоха от края на 90-те години до днес, посветени на Яворов и на българската литературна критика от първата половина на 20 век. И да се окаже в неравностойна позиция.

Дисертацията описва и обследва излезлите по страниците на списание „Златорог“ статии върху Яворов, проследява литературните полемики около и за Яворов и позицията на Владимир Василев в ролята му на най-значимия митотворец, което е приносната функция на изследването. Като главна негова задача е формулирано проследяването на „редакторската стратегия на Владимир Василев в изграждането на посмъртното вторично митологизиране на Яворов“ от един друг създаден мит: „литературния мит Владимир Василев и анализирането на редакторския му подход за изследване, архивиране на Яворовото литературно наследство“ (с. 7, Автореферат).

Дисертацията има класическа архитектурника, състояща се от три глави, разположени в съответствената триада на трите мита: списание, критик, поет (Златорог, Василев, Яворов). Приветствам замисъла и формулировките на първа глава в подглавите: периодът между войните и раждането на списанието, мисията на главния редактор, обединил около себе си златорожците в едно „воюващо“ списание. **В този смисъл е и първият ми въпрос – нима в сравнение със „Златорог“ и неговия „диктатор“ Василев, д-р Кръстев в „Мисъл“ е по-либерален? И какво означава това, че „Златорог“ е извън клишето? Кое е клишето в литературната периодика?**

Приветствам наблюденията на авторката върху двойствената природа на Владимир Василевия образ, моделиран от обществото и времето в антиподните същности на „герой и злодей“, отношението му към миналото като залог на настоящето и концепцията му за „творческа личност“. Най-ценна е първа глава, която разсъждава около сложната и противоречива фигура на Владимир Василев и раждането на мита за него. Тук са подробно описани като естествено рефлексирани по страниците на „Златорог“ литературните антиномии, борби и разпри, полемики, ежби и симпатии на Василев: с Тодор Павлов, Балабанов, Полянов, Гълъбов, Мешеков, Радославов, Гео Милев, Вичо Иванов. В тях бушува и живее, тържествувайки истинската българска литература, а условните граници между „човека и твореца“ (едно кухо клише, което съветвам авторката да не използва) са безпардонно престъпени и така трябва да бъде. Принципът

е, че за „Златорог“ и златорожците много е писано, но винаги има какво още да се добави.

Интересни и полезни наблюдения откриваме във втора глава, имам предвид анализите на писмата на Владимир Василев. Много точно наблюдение на докторантката е следното: „Владимир Василев насочва вниманието на читателя и на пръв поглед го оставя сам да изгради собствените си представи и в същото време умело го води към създаването на нова митологична парадигма. Ролята му на апостол, на творец на мита Яворов не му позволява да се слее с величаещите го. Той трябва да остане в очите на читателя честен арбитър, коректив и литературен законодател, пазител на истината.“(с. 21, Автореферат). **Да, но остава ли действително такъв?** Приветствам дори само формално описателния опит да се включат Яворови театрално-критически анализи на преводните пиеси „Дяволът“ и „Седемнайсетгодишните“, както и по-слабо известни негови писма, незавършени художествени опити и пр., вместо да се преповтарят христоматийни констатации и наблюдения върху Яворовото наследство – поезия, картички, писма, спомени от и за него. Един от най-ценните моменти в дисертацията е изложението на дейността на комитета „Яворов“ през 1920 г.

Трета глава на дисертацията, озаглавена „Яворов на страниците на Златорог“ има до голяма степен дескриптивен характер, но пък поставя някои любопитни акценти върху сложния и противоречив портрет на Яворов. Една невъзможната задача като да портретираш мита, т.е. да преодолееш клишета като: „факленосци“, „дълг пред паметта на поета“ и пр. Мисля, че тук не е излишно да се разграничат понятията „култ“ и „мит“, (с.74) Мисля, че не е използвана достатъчно пълноценно тезата на Катя Зографова. **Въпросът ми е и все пак каква е разликата между култ и мит и какви са именно механизмите на тази вторична митологизация?**

Биха могли да се развият важните акценти в наблюденията върху т.нар. „новаторство“ на стиха на Яворов. Приветствам горещо авторката на дисертацията заради вниманието ѝ към един от най-ценните и проникновени текстове върху Яворовата стилистика и поетически език: статията на Надя Сакъзова „Музикалността в Яворовата поезия“ (с.75). Защото убедителността на гръмки концепции като „Яворовият поетически свръхсинтез и музикалност“ се постига само ако се разгърнат

наблюденията върху стиховедското богатство на Яворовата лирика. А тя смело експериментира с редуването на къси и дълги стихове, полиметричните експерименти, леймичния стих, женските рими, анжамбманите, резките редувания между ямб и хорей, т.нар. „меки пеони“, задаващи разговорния стил и тенденцията към освобождаването на силаботониката и римните експерименти. Познанието е нещо конкретно. Ако има какво още да се работи в посока на Яворовата лирика, то това ще бъдат стиховедските изследвания. Ценни са наблюденията на докторантката върху проникновените спомени на Д. Габе, Я. Янев и особено на Т. Кунев и Т. Влайков („Когато Крачолов стана Яворов“). А не преповтаряни до смърт тези а ла Михаил Кремен за романа и житейската драма на Яворов.

Авторката на настоящото изследване споделя схващането за отдалечеността на Яворов от доктрината „Мисъл“. **Въпросът ми е дали не можем да се усъмним в това? Та нали той е моделиран от „Мисъл“: името, светските пози и социалното му вграждане, поетиката и тематичният диапазон на творбите му, критическите му изказвания (за „Острова на блажените“, напр.), полижанровите му интереси, тежненията му към неоромантизма, модерността-декаданса, европеизма – нима всичко това не е доктрината „Мисъл“?**

4. Оценка на личния принос на кандидата

Докторантката предлага оригинална и целенасочена методология за четене на Мита Яворов през редакторската стратегия на критика Владимир Василев и неговата явна задача за вторичното посмъртно митологизиране на личността Яворов. В този план дисертацията би трябвало да е посветена повече на Владимир Василев, отколкото на Яворов. Приносните моменти на дисертационния труд обаче са твърде скромно и недостатъчно описани само в 3 пункта на последната страница в Автореферата. При това третият принос съвсем не отговаря на заявката за това.

Всъщност, изследвания от подобен тип би трябвало да сбъдват отколешната мечта на нашия учител Никола Георгиев – да се напише история на идеите в българската литературна наука, а какъв по-добър канал за снабдяване с информация за това от практиката на оперативната литературна критика, на базата на която може и да се теоретизира върху литературата? В този план едно изследване върху историята на критиката

може да звучи както много старомодно, така и изключително модерно и новаторско.

5. Критики и Препоръки: Работата притежава стройна композиция и добър стил на изложение, в който обаче би било добре да се изчистят някои дразнещи грешки като: Боян Пенев (а не Пенчев – с.9), Мирча Елиаде (не Илиаде – с.45,163) Емил Коларов или Коралов? (с.152), Прибишевски или Пшибишевски? (с.76)

Бих препоръчала за включване в библиографията няколко заглавия, сред които статията на *Яни Милчаков „За Йордан Стратиев и неговите писма до Цвета“ / Социални полета на литературата, УИ, 2009*, която разглежда важна страна от сложната и противоречива личност на Владимир Василев.

Имам конкретни претенции към неточни, школки или категорично погрешни формулировки като: „образа на страданието; мотива за страданието“ (тема е!). Освен това няма жанр „дописка“. И още: „Човекът и творецът Яворов, Македония, Любовта в творчеството на Яворов“, „емоционална изразителност на стиха“ и пр. Категорично против съм цитирането на съмнителни авторитети като Панко Анчев и Атанас Свиленов, за сметка на това извън полезрението на изследването остават: *М. Неделчев. Яворов. Литературна личност. Истории на книги и стихотворения, С.2004; Литературноисторически персоналистични сюжети, НБУ, 2021), Б. Дакова .Яворов – археология на автора., С.2002, П. Шуликов „Поезия и психография“, ВТ, 2009, Пл. Антов. Яворов- Ботев. Модернизъм и мит. Атавистичната памет на езика, С.2009, Епilog: Романът на Яворов контра Яворов. В: Литернет, 2019.* Историческият критически екскурс от първата половина на века в настоящата дисертация е добре очертан, но тук липсва съвременната литературно-изследователска мисъл.

Би могло вместо преповтаряне на известни истини да се разсъждава критически и в истинския смисъл на думата извън каноните и клишетата за Яворов и Василев. Бих препоръчала един толкова информиран източник като *Румен Шивачев*, правнука на д-р Кръстев (който за съжаление преди месеци ни напусна). Можеше да се направят някакви интервюта или неформални разговори с него (той има изключително богат архив и пази спомените на Офелия Кръстева) и да се изчете буквално

между редовете писаното от него върху: *писмата на Б. Пенев, и Сп. Казанджиев; за интратекстуалните връзки в Яворовите поеми „Нощ“ и „Милица“; за писмата на Т. Траянов (в които той направо говори за „златорожка мафия“)* - *статията „Поетът, съдбата и любовта“* и др. Впрочем, не е излишно да се види и поезията на Шивачев, в нея има и лични творчески фиксации върху мита Яворов. Всичко това е качено в Литернет.

Литературният изследовател би трябвало да бъде безстрастен, за разлика от литературния критик. Вероятно затова е толкова трудна задачата да се изследва литературна критика. Затова подлагам на съмнение квалификацията тук за Стефан Илчев и статията му „Подир сянката на Яворов“ в „Развигор“, наречена „опустошителна, груба, явна, изпълнена с нелитературен език, омраза и ненавист“ (с. 21, Автореферат). Ако прочетем внимателно критическата бележка по повод новото издание на „Подир сенките на облаците“, анонимно редактирано и композирано от Владимир Василев, ще разберем, че Илчев е прав от първия до последния ред: и за липсващите „Бежанци“, и за манипулативността на паратекстовете, и за номерацията на страниците, и за отношението между шрифта и дългите ямбове, сеченето на стиха.

Позволявам си да се усъмня в категорични и гръмки констатации като: Яворов е същинското ново начало на българската литература, Василев е неговият „пророк“; Яворов открива семантично нови полета, впечатляваща е неговата „другост“; Славейков е „спокоен“ – Яворов „безпокоен“ и пр. Нищо ново няма в тези наблюдения (има статия с абсолютно същото заглавие, на съвременник на Яворов: Б. Ангелов „Сънищата на г-на Славейкова и безсъниците на г-на Яворова“, излязла в Мисъл). И какво от това? Мисля, че когато говорим за „приноса за развитието на българската поезия“ на този или онзи поет, трябва да си даваме сметка какво означава въобще процес и развитие? От неоромантизъм към декаданс? Към символизъм? И мисля, че в този план малко скептицизъм и ирония а ла Н. Георгиев по-скоро би помогнала на подобно изследване.

6. Заключение:

Смятам, че настоящата дисертация поставя пред изследователя ясни и конкретни задачи, демонстрира добро познаване на автентичния контекст

на литературната среда: творчеството на Яворов, политиката и живота на списание „Златорог“, обстоятелствата и факторите около раждането на митовете Василев и Яворов. Научното изложение отговаря на формалните критерии на жанра докторска дисертация. Коректно е цитирано. Аналитичният подход надмогва дескрипцията и констативното изложение. Имайки предвид всичко гореизложено, предлагам на уважаемото научно жури да бъде присъдена на Марияна Папазова научната и образователна степен „доктор“ в професионално направление 2.1. Филология; научна специалност *История на българската литература (Съвременна българска литература)*.

18.11. 2022 г.

Член на журито:

/проф. д-р Евдокия Борисова/